

Josef Kainar

Kultovní osobnost mezi českými textaři

„Všech devět kapes natrženo / Límec už dávno nemá jméno // Na zádech Blázen napsáno má...“ napsal v jedné z posledních básní svůj autoportrét Josef Kainar, kultovní osobnost mezi českými textaři. V naší poezii najdeme jen těžko složitější osobnost. Na jedné straně existencialista dokonale zachycující pocity člověka, který zažil strašlivé masakry světové války, na druhé autor agitek, které zapáchaly až podbízením se komunistickému režimu.

TEXT: JOSEF VLČEK

Producent alba Kuře v hodinkách Hynek Žalčík jednou vyprávěl, proč se básník Josef Kainar stal rockovým textařem. Písně pro album Flamenga vznikaly na úplném začátku sedmdesátých let, v době, která nejenže nepřála rockové hudbě, ale pop-music vůbec. Vydát art-rockovou, z blues vycházející nahrávku se zdálo být nemožné. Žalčík tehdy přišel na spásný nápad: Josef Kainar!

Co bylo na básníkovi Josefu Kainarovi tak atraktivního? Především to byl zkušený textař, a i když se do té doby pohyboval většinou v jiných hudebních oblastech, miloval blues a byl vynikající muzikant. To ale v té nejostřejší normalizaci ještě vůbec nic neznamenalo. Ale Kainar už v té době jel životem ve shodě s husákovským režimem. V roce 1970 byl jmenován předsedou přípravného výboru kolaborantského Svazu českých spisovatelů (SČS), jehož členy se směli stát pouze tvůrci

loajální k normalizační politice Komunistické strany Československa. A zkuste nepovolit, nebo dokonce zakázat desku s písněmi od takové partají uznávané šajby!

Kainar nabídku přijal. Těžko říct, zda ho skladby mladých rockerů zajímaly. Ocitl se v těžké situaci a byl vděčný za každý zájem. Nový režim ho vydíral. Stačilo mu sečíst všechny zálohy a nezaplacené pobyty v Domovech spisovatelů v Dobříši a na Ždání, a z nepraktického, nemocného a pitím vyčerpaného básníka, který neměl ani kde bydlet, by byl rázem homeless. Nakonec se vydání Kuře v hodinkách stejně nedožil. Zemřel už 16. listopadu 1971 ve věku 54 let na těžký infarkt.

Kuře v hodinkách ale nebylo Kainarovým prvním rockovým pokusem. Už 20. ledna 1970 dokončil Michal Prokop album Město Er s více než devatenáctiminutovým stejnojmenným

opusem, v němž se Kainar inspiroval osudem starobabylonského města Ur. Město Er je – podle Kainarova životopisce Milana Blahynky – „městem černého snu vztahujícího, ze sklepů ruku přímo za tebou“, a to jsme u „r“ dnešní fyziky a také politiky, u symbolu pro rentgen, jednotky záření gama při radioaktivním rozpadu. Městem Er se prohání zlý vítr, na portály domů padá zlověstný bílý prach lehčí než sníh, „starší než svět / vypůjčený svět kolem nás“, ale je nad ním, v zahradách kvetoucích růžemi, také hvězda, „malinko prasklá“, avšak „jitřní a čistá“. Vize města Er je znepokojivě otevřená a naléhavě klade otázku identity: „Jenom ten já jsem nebyl já.“

Blahynkův výklad Města Er ukazuje, jak se v pohnutých dobách na přelomu šedesátých a sedmdesátých let básník vrátil ke své dávné inspiraci literární a výtvarnou Skupinou 42, jejímž členem po válce byl. Město Er je

Foto: Alan Pajer

symbolickým obrazem éry básníkovy zvláštního rozpolcení. Muž, který patřil od padesátých let ke špičce české budovatelské, komunistické straně přítakávající poezie, psal paralelně s tím existenciální poezii silně inspirovanou blues či, přesněji řečeno, inspirovanou našimi představami o blues. Kainar totiž, podobně jako Vítězslav Nezval, vnímal rytmickou strukturu blues jen občas. Blues pro něj byl především pocit. Pocit smutku, temna v duši, neradostného pohledu na svět kolem a hlavně strachu útočícího na něj z mnoha stran. Však také od kritiky požadující optimistický pohled na svět dostal v roce 1960 za sbírku Lazar a píseň co proto.

V katalogu Supraphonu najdeme nejstarší text přerovského rodáka mezi písněmi, které natočila Míla

Spazierová-Hezká v roce 1943. Jmenovala se Naschvál a byl to typický prvorepublikový šanson. Kainar se tehdy pokoušel uchytit v kdekde a psaní písňových textů mu šlo mimořádně dobře. Spolu s Vladimírem Brázdou se pustil dokonce do operety Vysněná, která měla premiéru v Ostravě v říjnu 1946. Moc pyšný na její text nebyl, raději se pod ni ani nepodepsal. O něco lepší výsledek měla ve stejné době jeho spolupráce s pražským Divadlem satiry, tam se projevila jeho inspirace Osvobozeným divadlem, již můžeme později zřetelně sledovat v jeho básnickém i textařském díle.

Původní Kainarova textařská tvorba by se dala rozdělit na tři etapy plus něco jako závěrečný bonus.

První etapu můžeme označit za swingovou, či spíše popovou. Výrazně

V katalogu Supraphonu najdeme nejstarší text přerovského rodáka mezi písněmi, které natočila Míla Spazierová-Hezká v roce 1943. Jmenovala se Naschvál a byl to typický prvorepublikový šanson.

souvisí s básnickovým pobytem v Brně v letech 1945–1956. V prvních letech této éry byl Kainar redaktorem brněnské Rovnosti, ale v roce 1947 se stal

profesionálním spisovatelem. Byla to značně bouřlivá životní éra. Pamětníci autorovi kdysi s nadsázkou vyprávěli, že bez Kainara a jeho kytary by se v Brně nic nedělo. Kainar, který zpočátku bydlel na Obilním trhu v bytě Ivana

Blatného, se časem seznámil s Gustavem Bromem a v průběhu let začal psát pro jeho orchestr české texty k americkým standardům. Většina z těch, které tehdy vznikly, se používá dodnes. Stačí si připomenout písně Takovou žízeň

padesátých let zavedl hovorový jazyk a na svou dobu neslýchaně drzá témata. Podobně jako v beletrii Josef Škvořecký se svými Zbabělci. Do první etapy patří i nejslavnější Kainarova píseň, právem označovaná

z tohoto období. V moderním kabátě jeho písně doslova zazářily. Šedesátá léta jsou pak u Kainara ve znamení šansonu. S rozvojem divadel malých forem začala vznikat různá poetická nebo písňová pásma. Divadél-

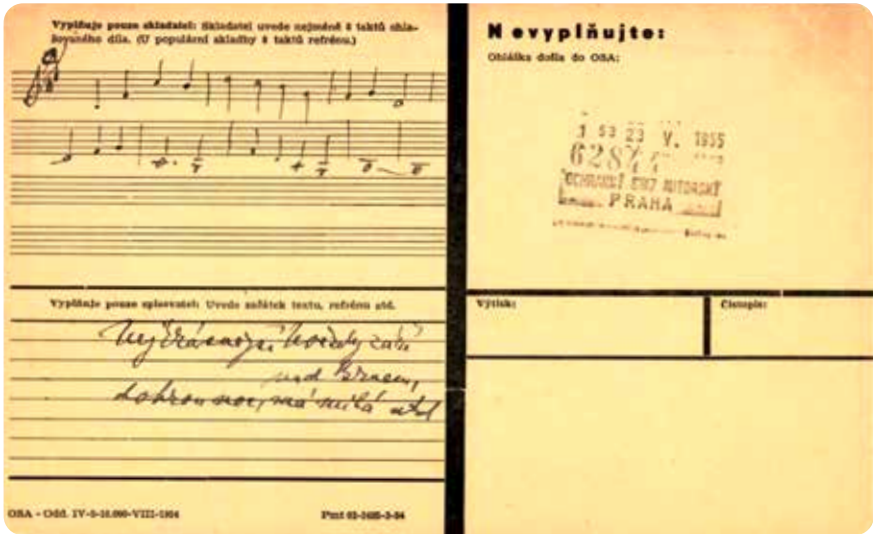
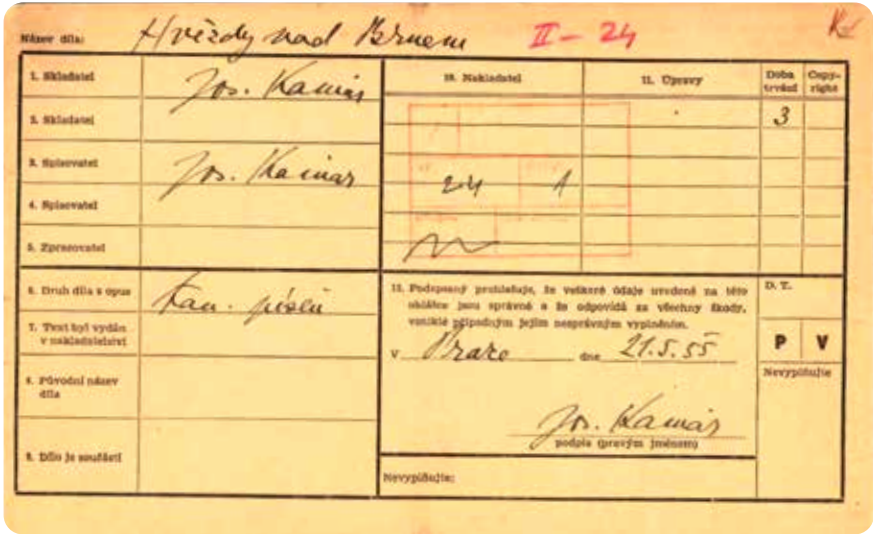
Cover alba Světové evergreeny s texty Josefa Kainara

Cover LP Město Er – Michal Prokop a Framus 5

Partitura skladby s textem Josefa Kainara
Píše moře modré psaní

Nutno říci, že pokud se Kainar inspiroval zahraničními kulturami, mnohem víc než frankofonní svět ho inspiroval svět anglický. Proto také jeho šansony jsou spíše blues.

může mít jen bernardýn (Stardust), Ona byla mlynářovo dítě (Whispering), Tiger Rag, Duben, první duben (Cheek to Cheek) nebo asi nejslavnější, často citované blues Miss Otis lituje (Miss Otis Regrets). Většina těchto skladeb se v plné míře rozšířila až na začátku šedesátých let, kdy probíhal ve stále se uvolňující politické atmosféře velký návrat swingu. Nešlo ovšem o překlady původních slov, ale o úplně nové přetextování. Často velmi nekonformní: „Chodím po Zlíně / páchnu po víně / bloumám líně“ by se autorům Sweet Sue asi nelíbilo. Pro českou písňovou kulturu to byl ale revoluční krok – do přísných estetických norem socialistické kultury

za „brněnskou hymnu“ – Hvězdy nad Brnem. Kainar k ní složil i hudbu. Legenda vypráví, že básník dostal nápad na melodii pozdě v noci a hned s ním spěchal ke Gustavu Bromovi, aby ho zaznamenal. Bylo prý nehynoucí zásluhou paní Bromové, že ve čtyři hodiny ráno Kainara nevyhodila a nechala manžela, aby píseň zapsal. První známý zápis písně pochází z roku 1955, ale k téhle události mohlo dojít i dříve. Pamětníci už nejsou mezi námi. V souvislosti s brněnskou érou musíme zmínit album Karla Plíhala Nebe počká z roku 2004, na němž olomoucký písničkář za přispění Zuzany Navarové vzdal poctu Kainarovým textům zvláště

ka Semafor, Paravan nebo Na Zábradlí byla jen předzvěstí vzniku neméně významných, byť dnes často málo doceňovaných podobně laděných regionálních scén. V jejich rámci doháněla česká kultura víc než patnáctiletou ztrátu kontaktu se světem. Nejvýraznější byl samozřejmě příchod rock’n’rollu, ale byl tu i francouzský šanson, možná méně konfliktní, ale svou podstatou snadno použitelný divadelně-hudební žánr. A to bylo přesně to, co Kainarovi se zkušeností s prací v Divadle satiry vyhovovalo. Nutno říci, že pokud se Kainar inspiroval zahraničními kulturami, mnohem víc než frankofonní svět ho inspiroval svět anglický. Proto také jeho šansony

Ohláška skladby Hvězdy nad Brnem

jsou spíše blues. Setkáváme se s nimi v repertoáru Evy Olmerové (Černá kára, Blues železničního mostu) a řadu z nich nazpíval také Jiří Suchý (Mrtvý vrabec, Bombardovací blues, Imperial Blues a několik dalších). Důležitá byla Kainarova účast na desce Český šanson 1970, kde je zastoupen třemi písněmi, interpretovanými Rudolfem Pellarem a Alenou Havlíčkovou. K Blues o noční čekárně si dokonce sám napsal hudbu. A zase paradox: tato deska byla jakýmsi předstupněm otevřené umělecké skupiny Šanson – věc veřejná, jednoho ze

základů intelektuálské šedé zóny z dob normalizace. Té normalizace, na níž se Kainar ve své funkci zároveň podílel. Pak přichází přelom šedesátek a sedmdesátek, třetí fáze Kainarovy textařské tvorby, která je už ve znamení Města Er a Kuřete v hodinkách. A potom je tu onen zmíněný bonus, který přichází až po básnickové smrti. Posmrtnou Kainarovu textařskou kariéru nastartoval Vladimír Mišík, když 17. října 1975 dokončil nahrávku zhudebněné básně Stříhali dohola malého chlapečka z Kainarovy sbírky Nové

Josef Kainar a Michal Prokop, foto: Alan Pajer

Jednu z nejhezčích adaptací Kainarových básní přidal i Michal Prokop. Jeho v rytmu reggae natočená báseň Odjezd z alba Kolej Yesterday pochází shodou okolností také z Nových mýtů.

mýty. Podstatou této fáze není znovuobjevování písňových textů, ale vyhledávání a zhudebňování básní z Kainarových básnických sbírek. Stříhali dohola malého chlapečka sbírku Nové mýty (1946) otevírá a v mnohém vypovídá o autorově osobnosti: „Mladá bytost je v té básni zbavována svého dětství a svobody a cítí se najednou pevně připoutána k železné židli – právě byla vržena do jiného než dětského prostoru, ovšem ne prázdného, ale zabydleného ostatními lidmi,“ interpretuje obsah básně Miloš Pohorský. A to je přesně ten svět, ve kterém se Kainar těžce pokoušel plavat.

Mišík se po úspěchu Kainarovy básně věnoval interpretaci jeho dalších děl. Ještě na jeho sólovém debutu

byla další významná adaptace Kainarovy básně Obelisk. Na „dvojce“ jeho Etc... najdeme vedle básní dalšího Mišíkova idolu Václava Hraběte také zhudebňovanou Kainarovu báseň Sochy, a na Etc... 3 (1988) dokonce tři písně – Malou paní, Samotáře a Blues o křestních listech. O rok později přidal ještě Královský večer.

Jednu z nejhezčích adaptací Kainarových básní přidal i Michal Prokop. Jeho v rytmu reggae natočená báseň Odjezd z alba Kolej Yesterday pochází shodou okolností také z Nových mýtů. Zajímavé jsou dvě verze skladeb z alba Kuře v hodinkách (Rám příštích obrazů, Doky, vlaky, hlad a boty), které po svém realizoval C&K Vocal na svém debutu Generace v roce 1976.

Kdo si ještě pohrával s Kainarovými texty? Skoro každý, kdo se pohyboval na české scéně v době její obrody v šedesátých letech, využil něco z jeho brněnské éry. Ale třeba i Banjo Band Ivana Mládka udělal v sedmdesátém sedmém Míval jsem klobouk, Nerez o deset let později Černou vodu. Odcháším z domova zpíval po Karlu Hálovi brněnský Folk Team. Jiná brněnská kapela Budoár staré dámy má na desce Na hraní z roku 2002 Kainarovu píseň Nemocná. A Petr Kalandra na koncertech rád hrával Trochu v hlavě mám...

Důležitější než nové adaptace Kainarových textů je vliv jeho poetiky na současnou českou populární a rockovou hudbu. Psát texty jako

Důležitější než nové adaptace Kainarových textů je vliv jeho poetiky na současnou českou populární a rockovou hudbu.

Kainar nebo Hrabě zkoušel v osmdesátých letech díky Mišíkovým nebo Prokopovým songům skoro každý, ale Kainarova poetika byla a je nejvíc přítomna v českém folku. Není to

vždycky ta nejhlavnější inspirace, ale když člověk poslouchá Zdeňka Vřešťála, Radůzu, Jaromíra Nohavicu a další, nemůže se ubránit pocitu, že v každém je kousek Kainara. A jestli není přímo, tak určitě v tom, že pocity, které básník vyjádřil v řadě svých básní, jsou až moc podobné pocitům, které zažíváme a snažíme se vyjádřit i v dnešní době.

A co na to básník? Byl samotář, který ze všeho nejraději chytal ryby. Poslední ucelenou sbírku Moje blues vydal v roce 1966 a pak už jen paběrkoval. Většinu posledních let strávil v ubytovacím zařízení svazu spisovatelů na Ždání. Měl před sebou dvě cesty. Stát se rockovou hvězdou, nebo komunistickým papalášem. Pak umřel. ☒

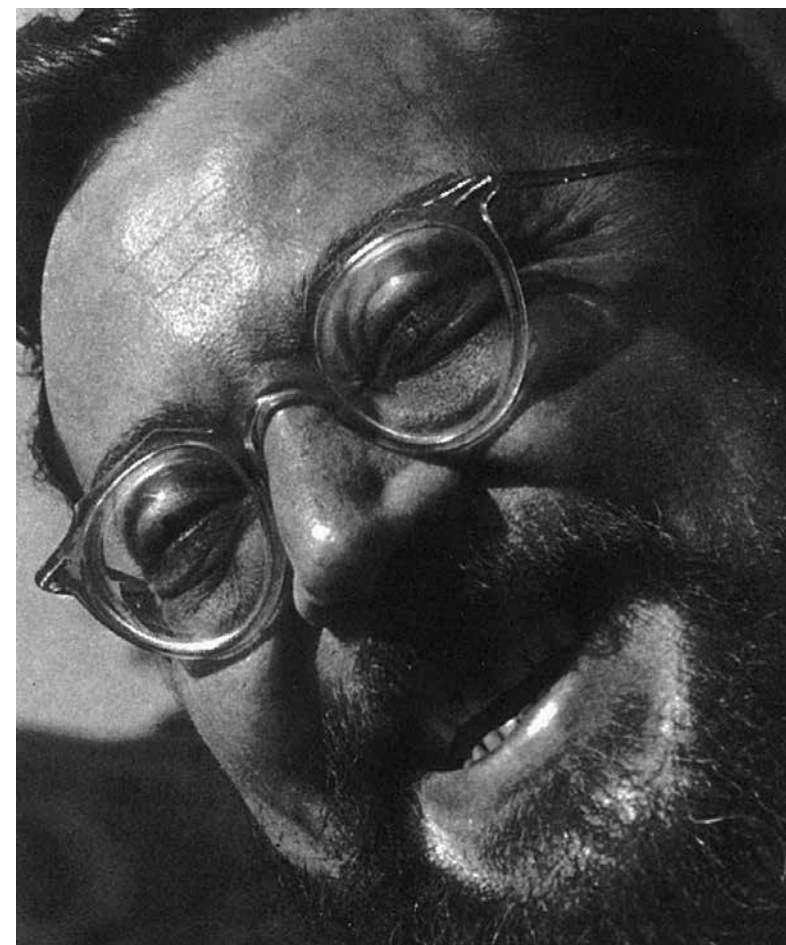

Foto: Supraphon

Přebal knihy Stará a nová blues